

بسمه تعالی

بررسی مفهوم و مصادیق علاقه اجتماعی و مقایسه ی آن با دیدگاه آدلر

سیده معصومه اصل علوی پایدار^۱

چکیده

موضوع پژوهش بر مبنای مفهوم اساسی "علاقه اجتماعی" در نظریه آدلر انجام گردیده و با مصادیق علاقه اجتماعی از نظر اسلام مورد مقایسه قرار گرفته است. در پژوهش حاضر با مطالعات انجام شده، نتایج بدست آمده است: مصادیق علاقه اجتماعی در متون مذهبی اسلام، گسترده تر از علاقه اجتماعی در مکتب آدلر می باشد. آدلر آن را به صورت استعداد فطری فرد برای همکاری کردن با دیگران می داند. وی تنها معیار سلامت روان را علاقه اجتماعی می داند ولی اسلام علاوه بر علاقه اجتماعی، فردی را دارای سلامت روان می داند که دارای فطرت توحیدی، ایمان در قلب بوده و در همه ی امور خدا محور است. ایمان به خدا و معاد از مولفه های سلامت روان در اسلام است اسلام نیز انسان را فطرتاً اجتماعی می داند که بقای هر فرد به دیگری وابسته و از طریق محبت و تعاون است که می تواند به کمال برسد. در اسلام سلامت به قلب یا نفس نسبت داده می شود، خوشبختی از آن کسی است که با قلب سلیم و نفس مطمئنه به سوی پروردگارش باز گردد.

کلیدواژه: اسلام، سلامت روان، علاقه اجتماعی، مصادیق

^۱. طلبه سطح ۲ حوزه علمیه صادقیه تبریز

مقدمه

از ابتدای خلقت، سلامت جسم و روان مورد توجه بشر بوده اما بعد جسمانی به دلیل محسوس بودن اهمیت بیشتری پیدا کرده و به بعد روانی آن کمتر پرداخته شده است؛ سازمان جهانی بهداشت، سلامت روان را توانایی کامل برای ایفای نقش های اجتماعی، روانی، و جسمی می داند.^۱ برای رسیدن به سلامت روان، فرد باید انسانی شایسته، شکوفا، مسئولیت پذیر، سازگار با محیط بوده و انسجام شخصیتی روانی داشته باشد. و برای حفظ زندگی متعالی خود، باید از بیماری های جسمی و روانی پیشگیری نماید.^۲ سلامت روان در گرو علاقه اجتماعی است، انسان تنها زمانی می تواند زنده بماند که در شرایط مطلوبی که زندگی اجتماعی به او اعطا می کند، قرار گیرد. مفهوم علاقه اجتماعی آدلر یکی از هسته های اصلی نظریه روانشناسی فردی است.^۳

علاقه اجتماعی به معنای حس اجتماعی به همه ی انسان هاست. علاقه اجتماعی به منظور موفقیت در روابط ضرورت دارد، زیرا فردی که از علاقه اجتماعی بالا برخوردار است، دید مثبتی به دیگران دارد و از نوعی خودباوری بالاتر و اعتماد و اطمینان به دیگران بهره مند است.^۴

آدلر اعتقاد دارد که افراد با میل ارتباط با دیگران به دنیا می آیند.^۵ به اعتقاد وی علاقه اجتماعی فقط شامل همکاری، روابط اجتماعی، همدلی و گرایش اجتماعی نمی شود بلکه برای علاقه اجتماعی بیشتر از تمایلات فردی ارزش قائل بوده و با این پیشنهاد که، تمایلات فرد زمانی واقعا برآورده می شوند که تعلقات اجتماعی بر نفع شخصی غلبه شوند و سعی کرد تقابل بین فرد و جامعه را برطرف کند.^۶ در این پژوهش با توجه به اینکه مصادیق علاقه اجتماعی در اسلام چه بسا گسترده از علاقه اجتماعی مورد بحث در روانشناسی است و از سوی دیگر با توجه به اینکه علاقه اجتماعی با سلامت روان در ارتباط است، انجام پژوهش در این زمینه ضرورت پیدامی کند. فهم درست علاقه اجتماعی، برای رسیدن به سلامت روان به فرد کمک بسزایی می کند؛ فرد دارای سلامت روان، گرفتار انواع بیماری های قلب از جمله: « گناه»، « اضطراب»، « یاس»، « خودنمایی و دنیا طلبی»، « قساوت

^۱ گنجی، بهداشت روانی، ص ۱۹

^۲ هرشن سن، مشاوره بهداشت روانی، ص ۲۴

^۳ آدلر آلفرد، شناخت طبیعت انسان از دیدگاه روانشناسی، ص ۱۳۲

^۴ درایکورس، Social equality: The challenge of today

^۵ کنز، The applicability of individual psychology for work with conservative Christian clients

ص ۳۴۳-۳۵۳

^۶ جیم پروچسکا و جان نوکراس، نظام های روان درمانی، ص ۱۱۸

قلب»، «عیب جویی»، «خود ستایی»، «خود بزرگ بینی»، «بخل»، «نفاق»، «حسد»، «کینه توزی»، «غضب»، «سخن چینی»، «خیانت» و دیگر صفات زشت نمی شود؛ در نتیجه، به سمت یک جامعه‌ی سالم سوق می یابد.

با وجود اهمیت موضوع سلامت روان و علاقه اجتماعی تا کنون پژوهش های گسترده ای صورت گرفته است که می توان به مقالاتی همچون "بررسی عوامل دستیابی به سلامت روان از منظر قرآن کریم نوشته مجید هاشمی و همکاران و سلامت روان از دیدگاه قرآن اثر فرشته روشن و پایان نامه مقایسه علاقه اجتماعی و سلامت روان از دیدگاه آدلر و اسلام نوشته معصومه باقری، اشاره نمود.

۱. سلامت روان در اسلام

در قرآن، سلامت روان بر اساس عبودیت است، خدامحور بودن نشانه سلامت روان است انسانی که در مسیر رسیدن مقصدهایی کمال قرار گیرد، در شمار انسانهای هدایت یافته و دارای سلامت روان محسوب می شود و می تواند درجات و مراحل کمال را تارسیدن به مقصد نهایی طی نماید. در قرآن واژه هایی مانند قلب، نفس مطمئنه و رشد، مفهوم سلامت روان را می رسانند و مراتب آن را بیان می نماید. قرآن فردی را دارای سلامت روان می داند که دارای فطرت توحیدی ایمان در قلب بوده و در رفتار با ایجاد تعادل میان نیروی مغایر درونی و همچنین رویارویی نیروی بیرونی و درونی برخاسته از غریزه ها و محیط، بهترین روش را در دستیابی به خوشبختی و قرب الی الله انتخاب کند.^۱

۲. سلامت روان در روانشناسی

سلامت روان به معنای سلامت، شادابی و تندرستی و به معنای ذهنی و روانی و غیره به کار رفته است. تعریف های متعددی در این باره شده است که در اینجا، بطور مختصر دو تعریف آورده می شود: سلامت روانی، تعادل بین اعضا و محیط در رسیدن به خود شکوفایی می باشد.^۲ در اساسنامه سازمان جهانی بهداشت (WHO)^۳ سلامت «نه تنها نبود بیماری و معلولیت» بلکه «حالت بهینه‌ی خوب بودن جسمی، روانی و اجتماعی» تعریف گشته است. مفهوم سلامت روانی از نظر سازمان جهانی بهداشت چیزی فراتر از نبود اختلالات روانی و شامل: الف) خوب بودن ذهنی،

^۱ روشن، سلامت روان از دیدگاه قرآن، ص ۹۷-۷۹

^۲ کاپلان و دیگران؛ خلاصه روان پزشکی دکتر فرزین رضاعی، ص ۵۲-۶۷

^۳ Worth Health Organiz

ب) ادراک خودکارآمدی، پ) - استقلال و خود مختاری، ت) کفایت و شایستگی، ث) وابستگی میان نسلی، ج) - خودشکوفایی توانمندی های بالقوه فکری و هیجانی است.^۱

۲-۱. دیدگاه های سلامت روان

هریک از دیدگاه ها و مکاتب روانشناسی تعریف ویژه ای از سلامت روان ارائه داده اند که به برخی از آنان به اختصار می پردازیم .

دیدگاه رفتارگرایی : انسان سالم کسی است که تأیید بیشتری را به خاطر رفتارهای مناسب از محیط و اطرافیانش دریافت می کند.^۲

دیدگاه فروید: وی فردی را دارای سلامت روان می داند که مراحل رشد روانی جنسی را با موفقیت گذرانیده و در هیچ یک از این مراحل بیش از حد تثبیت نشده باشد. او معیار سلامت روان را بر مفهوم تعادل بین ساختار شخصیت، تشخیص و درمان استوار می داند.^۳

در برخی از نظریه های شخصیت مسئله سلامت روان به عنوان " شخصیت سالم "، مطرح شده در این نظریه ها ویژگی های افراد سالم، معیار سلامت روان، قرار گرفته است. از جمله مازلو، وی سلامت روان را در شخصیت های که در حال خودشکوفایی هستند می داند. ناکام شدن در خودشکوفایی، سلامت روان فرد را تهدید می کند و باعث بیماری مبهم از قبیل احساس تنهایی، درماندگی، افسردگی، ناامیدی و پوچی می کند.

رویکرد سلامتی محور: در این رویکرد از سلامت، به عنوان حالت برخورداری از درجه بالایی از به زیستی (جسمی و روانی) یاد می کند. بر طبق نظریه سلامتی، یک فرد زمانی سالم فرض می شود که درجات عالی سلامت اجتماعی را دارا باشد.

۳. مقایسه علاقه اجتماعی آدلر و اسلام

نظریه شخصیت و نظریه روان درمانی آدلر بر اساس چند مفهوم بنیادین بنا شده است که یکی از آنها «علاقه اجتماعی» است. منظور آدلر از «علاقه اجتماعی» نوعی «احساس وحدت» با کل بشریت است. فردی که علاقه اجتماعی دارد، برای برتری خودش تلاش نمی کند، بلکه برای کمال

^۱ کاپلان و دیگران؛ خلاصه روان پزشکی دکتر فرزین رضاعی، ص ۲۳-۲۵

^۲ خدا رحیمی، مفهوم سلامت روانشناختی، ص ۱۲

^۳ گنجی، بهداشت روانی، ص ۳۰-۳۲

تمام انسانها تلاش می کند که این امر به صورت همکاری با دیگران برای پیشرفت جامعه به جای نفع شخصی آشکار می شود.

اما نکته بسیار مهمی که آدلر درباره علاقه اجتماعی بیان می کند این است که از نظر آدلر، علاقه اجتماعی شاخص سلامت روان است. یعنی فرد سالم به لحاظ روانشناختی کسی است که علاقه اجتماعی دارد و فردی که علاقه اجتماعی اش تضعیف شود و یا از دست برود، از نظر آدلر بیمار است.

تعریف علاقه اجتماعی از منظر اسلام: اسلام علاوه بر علاقه اجتماعی، فردی را دارای سلامت روان میداند که دارای فطرت توحیدی، ایمان در قلب بوده و ودرهمه ی امور خدامحور است. ایمان به خدا و معاد از مولفه های سلامت روان در اسلام است. اسلام نیز انسان را فطرتاً اجتماعی می داند که بقای هرفرد به دیگری وابسته و از طریق محبت و تعاون است که می تواند به کمال برسد. در اسلام سلامت به قلب یا نفس نسبت داده می شود، خوشبختی از آن کسی است که با قلب سلیم و نفس مطمئنه به سوی پروردگارش باز گردد.

به عقیده آدلر علاقه ی اجتماعی، در هرکسی به صورت بالقوه وجود دارد، اما قبل از این که بتواند به سبک زندگی سودمند کمک کند، باید پرورش یابد. علاقه ی اجتماعی از رابطه ی والد و فرزند در ماه های اولیه نوباوگی سرچشمه می گیرد.^۱ کنار آمدن با دیگران، اولین تکلیفی است که در زندگی با آن روبرو می شویم. سازگاری اجتماعی بعدی ما که بخشی از سبک زندگی ماست، بر رویکرد ما به تمام مشکلات زندگی تاثیر می گذارد.^۲

از نظر آدلر احساس تعاون است که انسانی را به انسان دیگر پیوند می دهد. این احساس اجتماعی، پایه و اساس تمام پیشرفتهای عظیم تمدن ماست. احساس تعاون تنها معیاری است که به کمک آن می توان پدیده زندگی روانی را به طور مؤثری ارزیابی کرد.^۳ اما برخی از صاحب نظران این مفهوم را هم ردیف مفاهیمی چون همکاری، روابط اجتماعی، همانندی با گروه و همدلی عنوان کرده اند.^۴ به عقیده آدلر معنی و مفهوم علاقه اجتماعی از همه اینها وسیع تر و گسترده تر است و آن کمک

^۱ جس فیست، گرگوری فیست، نظریه های شخصیت، مترجم یحیی سید محمدی، ص ۸۵

^۲ شفیع آبادی و ناصری، نظریه های مشاوره و روان درمانی

^۳ آدلر آلفرد، شناخت طبیعت انسان از دیدگاه روانشناسی، مترجم: طاهره جواهر سازو دیگران، ص ۱۳۲

^۴ Ansbacher. The individual psychology of Alfred Adler: A Systematic presentation in selections from his writings.

شخصی و میل به سهیم شدن در آسایش دیگران دارند. بهترین تیپ به عقیده آدلر کسی که علاقه ی اجتماعی رشد یافته ای دارد، برای برتری خودش تلاش نمی کند، بلکه برای کمال تمام انسان ها در یک جامعه ایده ال تلاش می کند. علاقه اجتماعی را می توان به صورت نگرش ارتباط داشتن با کل بشریت و همین طور، همدلی با هر عضو نژاد انسان تعریف کرد. علاقه اجتماعی به صورت همکاری با دیگران برای پیشرفت جامعه به جای نفع شخصی آشکار می شود.^۱

^۱آدلر، روانشناسی فردی آدلر، مترجم حسن زمانی شرف شاهی، ص ۱۲۰

نتیجه گیری

سلامت روانی؛ حفظ سلامت روان از هرگونه آسیب روانی، و هدف اصلی آن پیشگیری از به وجود آمدن ناراحتی های روانی می باشد. علاقه اجتماعی به اعتقاد آدلر معیاری برای ارزیابی سلامت روانی وارزشهای انسانی است اما در اسلام، معیار سلامت روان، خدامحور بودن است و علاقه اجتماعی که یکی از راه های رسیدن به سلامت روانمی باشد، نمود کامل آن خدمت به خلق است که با بررسی متون مذهبی (یعنی آیات و روایات و احادیث و ...) به بسیاری از مصادیق از جمله: سلام کردن، خوشرویی، همدلی و مساوات، ایثار، صله رحم، بخشنده گی و غیره دست یافتیم؛ جامع بودن و کامل بودن دین اسلام از یک سو و محتوای غنی قرآن کریم و روایات از سوی دیگر، موجب شده تا نسبت به مصادیق علاقه اجتماعی شناخت پیدا کرده و با عمل به توصیه قرآن و روایات، به سلامت روانی و کمال دست یافت.

فهرست منابع و مآخذ

- قرآن مجید
- نهج البلاغه

الف) کتب فارسی

۱. آدلر آلفرد، شناخت طبیعت انسان از دیدگاه روانشناسی، ترجمه از آلمانی به انگلیسی: وی، بران ولف مترجم: طاهره جواهر ساز، ویراستار: وجیهه داودآباد، تهران: انتشارات رشد تهران، ۱۳۷۹
۲. _____، روانشناسی فردی آدلر، مترجم: حسن زمانی شرف شاهی، تهران: نشر تهران پیشگام، ۱۳۶۱
۳. آبراهام مزلو، روان شناسی شخصیت سالم، ترجمه: شیوا رویگریان، تهران: نشر گلشایی، چاپ اول، ۱۳۷۶
۴. آذربایجانی، مسعود، تبیک محمدتقی، و دیگران، غروی، سید محمد (زیرنظر)، روانشناسی اجتماعی (با نگرش به منابع اسلامی)، ناشر: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت)، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ۲۶- آذر ۱۳۹۸
۵. بحرانی عبدالله، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال، ج ۲۰، قم: مدرسه الامام المهدی (علیه السلام)، ۱۳۶۳ ش
۶. جیم، پروچسکا و جان نوکراس، نظام های روان درمانی، مترجم: یحیی سید محمدی، تهران: نشر روان، ۱۳۸۷
۷. جس فیست، گرگوری فیست، نظریه های شخصیت، مترجم: یحیی سیدمحمدی، تهران: نشر روان، ۱۳۹۹
۸. خداریمی، سیامک، مفهوم سلامت روانشناختی، چاپ اول، مشهد: انتشارات جاودان خرد، ۱۳۷۴
۹. دیلمی، حسن بن محمد، اعلام الدین فی صفات المؤمنین، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق
۱۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ج ۳، ۱۳۷۷

۱۱. مازندرانی، ملا محمد صالح سروی، شرح الکافی، ج ۸، بیروت: دار احیا التراث العربی، چاپ- دوم، ۱۲۲۹ ق

۱۲. شفیع آبادی، ناصری، عبدالله، غلامرضا، نظریه های مشاوره و روان درمانی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۸۹

۱۳. صالح بن عبدالله بن حمید، موسوعه النضره النعیم فی مکارم اخلاق الرسول الکریم (صلی الله علیه وآله وسلم)، ج ۷، ۱۴۲۶ ق

۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، بیروت: دارالصعب، دار التعارف، ج ۴، ۱۴۰۱ ق

۱۵. کاپلان، سادوک بنجامین جیم، ویرجینیا آلکوت سادوک، پدرو روئیز، خلاصه روان پزشکی دکتر فرزین رضاعی ویراست یازدهم، تهران: انتشارات ارجمند، ۱۴۰۰

۱۶. کمره ای، محمد باقر، گنجینه معارف شیعه، چاپخانه فردوسی، تهران: چاپ اول، ج ۱، ۱۳۶۱

۱۷. گنجی، حمزه، بهداشت روانی، تهران: انتشارات ارسباران، چاپ پانزدهم، ۱۳۹۲

۱۸. حسین، نوری، مستدرک الوسائل، ج ۲، قم: انتشارات موسسه آل البيت علیهم السلام لاحیا التراث، ۱۴۰۸ ق

۱۹. محمدی ری شهری، محمد، دوستی در قرآن و حدیث، قم: دار الحدیث، چاپ پنجم، ۱۳۸۷ ش

۲۰. مجلسی، بحار الانوار، ج ۷۴، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۱۵ ق

۲۱. نراقی، احمد، معراج السعاده، قم: جمال، چاپ اول، ۱۳۷۸

۲۲. هرشن سن دیوید، مشاوره بهداشت روانی، مترجم: منشی طوسی محمد تقی، مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ اول، ۱۳۷۴

ب) مقالات

۲۳. احمدی، محمد رضا، "نقش صله رحم در بهداشت روان"، معرفت، شماره ۴۶، ۱۳۸۰

۲۴. روشن، فرشته، "سلامت روان از دیدگاه قرآن، مطالعات قرآنی"، سال سوم، شماره ۱۲،

زمستان ۱۳۹۱

ج) منابع لاتین

٢٥. Ansbacher , H.L., and Ansbacher, R.R. (Eds.) (١٩٥٦). The individual psychology of Alfred Adler: A Systematic presentation in selections from his writings. New York: Basic Books.

٢٦. Crandall, J.E., and Reimanis, G. (١٩٧٦). Social interest and time orientation, childhood memories, adjustment and crime. Journal of Individual Psychology, ٣٢, ٢٠٣-٢١١.

٢٧. Kanz, J.E. (٢٠٠١). The applicability of individual psychology for work with conservative Christian clients. The Journal of Individual Psychology, ٥٧, ٣٤٣-٣٥٣.

٢٨. Dreikurs, R. (١٩٧١). Social equality: The challenge of today. Chicago, IL: Regency

Clinical Psychology Science.

بحرانی عبدالله ، عوالم العلوم و المعارف و الاحوال، ج ٢٠ ، ص ٧٠٦